SZABÓ SÁNDOR

Adatok a Tornai-dombság Coleoptera faunájához

A Tornai-dombság rovartani szempontból is hazánk kevésbé kutatott területei közé tartozik. Magam az 1996-os év folyamán szinte minden vegetációs időszakban bejártam a Tornaszentjakab községtől ÉK-re fekvő Madaras-erdőt. Elsősorban a Coleoptera faunája érdekelt a változatos domborzatú erdőnek, ahol gyűjtéseket és a megfigyeléseket végeztem. Egy év igen kevés az adott terület bogárfaunájának megismeréséhez, mégis elmondható, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján a változtos és viszonylagosan zavartalan élőhelyeknek köszönhetően több értékes, védett faj mutatható ki ezen erdőkből.

A Madaras-erdő 200 m tengerszint feletti magasságban fekszik. Talaja agyagbemosódásos barna erdőtalaj, éghajlata mérsékelten hűvös, nedves. A legnagyobb kiterjedésű és egyben legfajgazdagabb társulás az egykor szinte az egész területet borító cseres tölgyes (Quercetum petraea-cerris), mely manapság már maradvány jellegűvé zsugorodott össze. Még így is, előszórtan ugyan, de több száz, 200 évesnél idősebb, matuzsálemi korú tölgyfa van az erdőben.

Itt él az országosan is megritkult szarvasbogár (Lucanus cervus), mely faj a korszerű erdőműveléses kituskózással tűnt el sok erdőből. Jóval gyakoribb a kis szarvasbogár (Dorcus parallelepipedus), mely egészen szeptember végéig is rajzik. Előkerült az inkább hegyvidékeken élő, fémes csillogású, tavaszi megjelenésű fémes szarvasbogár (Platycerus caraboides) példánya is. Az idős, odvas tölgyek hozzájárultak a pompás virágbogár (Potosia aeruginosa) népes populációjának kialakulásához. Közli rokonuk az aranyos rózsabogár (Cetonia aurata), valamint a rezes virágbogár

(Potosia cuprea) inkább erdőszéli cserjék és lágyszárúak virágain táplálkoznak. Az erősen megritkult márványos virágbogár (Liocola lugubria) szintén inkább a viráglátogatók közé tartozik.

Egészséges egyensúlyi állapotokat tükröz a farontó bogarakat pusztító, fékentartó szúfarkasok (Cleridae) jelenléte. Előkerült a vörösnyakú szúfarkas (Thanasimus formicarius) és a feketenyakú szúfarkas (Pseudoclerops mutillarius) több példánya. A lombrágó kártevőket pusztító kis bábrabló (Calosoma inquisitor) példányai futkostak a gyapjaslepkék hernyói által bitorolt levelekhez. Feltűnő volt, hogy tavasszal milyen sok, szintén szorgalmas hernyópusztítókhoz sorolt négypettyes hernyórabló (Xylodrepa quadripunctata) tartózkodott a hernyólakta fákon.

Igen gazdag a cincérnépesség is. A száradófélben lévő fák kivágásával gyérült meg Európa legnagyobb faja a nagy hőscincér (Cerambyx cerdo), mely inkább az erdőszéli, egyedül álló fákon fordul elő. Inkább az erdőszéli cserjék virágain táplálkozik a kisebb, de annál gyakoribb kis hőscincér (Cerambyx scopolii). Ennek lárvája különböző lombosfákban rág. Fejlődése két évig tart, bábkamráját jellegzetes mészlapocskával zárja le. A fákon maradt nagyszámú száraz ág kedvezett a szemfoltos cincér (Mesosa curculionoides) kifejlődéshez, de előkerült a ködfoltos cincér (Mesosa nebulosa) példánya is. Gyorsan, szinte surranva repül, majd hirtelen egy napsütötte törzsön landol a tölgyes- tövisescincér (Rhagium sycophanta), mely veszélyt érezve villámgyorsan szárnyra kap. Nagy számban fordult elő a fűrészes csáppal rendelkező hegedülő csercincér (Prionus coriarius) is, mely már alkonyattájt zörög az avarban, s jó repülő lévén, nagy távolságra is elkóborolhat.

A terület jelentős részét kultúrerdőnek mondható korosabb, 70-80 éves erdei fenyves (Pinetum) borítja, mely helyenként a szintén telepített lucosba (Piceetum) folytatódik. Ezek a területek egyhangúságuk ellenére

sok botanikai és rovartani értéket rejtenek magukba. Az inkább hegyvidéki fenyvesekre jellemző fenyves-tövisescincér (Rhagium inquisitor) példányai előszeretettel sütkéreznek az erdőszéli rönkökön, fatörzseken. Az erdei félcincér (Spondylis buprestoides), valamint a vöröses virágcincér (Leptura rubra) szorosan kötődik a fenyőerdőkhöz, mivel lárvájuknak ez jelenti a fő táplálékot, A vöröses virágcincér is a hegyvidéki fajokhoz tartozik, mely pl. a Zemplénben elterjedt a fenyvesek közelében.

Gazdag rovarközösségnek nyújtott táplakozóbázist a vágáscserjések fürtös bodza társulása (Sambucetum racemosae) ahol például változékony virágcincér (Judolia cerambyciformis), feketevégű karcsúcincér (Strangalis melanura), keskenyfedős cincér (Stenopterus rufus) fordul elő. A napsütötte erdőn átvezető utak nyíltabb szakaszain szinte közönségesek a kétsávos gyalogcincér (Dorcadion pedestre) és a fekete gyalogcincér (Dorcadion aethiops) repülni nem tudó példányai.

Igen figyelemre méltó egy, a közvetlenül Szlovákiával határos vidék egyik nedvesebb patakmenti területe (Salicetum cinereae), ahol az eléggé megritkult takácscincér (Lamia textor) több példányát figyeltem meg. A fűzhajtások napsütötte végein a vörösnyakú fűzcincér (Oberea oculata) előző fajéhoz viszonyítva jóval népesebb populációjára találtam. Itt gyakorinak mutatkozott a fűzfa-zsákhordóbogár (Clytra laeviscula), valamint az alacsonyabb nyárfákon, főleg a rezgőnyáron táplálkozó nagy nyárlevelész (Melasoma populi) tömege. Helyenként az enyves éger (Alnus glutinosa) alacsonyabb bokrait ellepték és a leveleket szinte szitává rágták a nagy égerlevelész (Melasoma aeneum) lárvái és imágói is.

A néhány éve kivágott tölgyes helyén egy szinte áthatolhatatlan sűrűségű juharos-gyertyános tölgyes (Aceri campestri-Quercetum petraeae-roburis) bozót alakult ki. ahol szarvastrágyán a lőcslábú galacsinhajtó (Sisyphus schafferi) szülők görgették a jövő generációja számára biztos

helyre a táplálékot jelentő golyóbisokat. Az alacsonyabb, rohamos sarjadásnak indult tőigyön az erdei cserebogár (Melolontha hippocastani), valamint a szőrös szárnyfedőjű juhar-cserebogár (Melolontha pectoralis) példányai táplálkoztak.

Az irtásos területen itt-ott agresszíven terjedő útszéli bogáncs (Carduus acanthoides) virágszárán és a levelek hónaljában egy védett faj, a magyar virágbogár (Potosia hungarica) nyalakodó imágóit figyeltem meg. Főleg a virágok nektárjával táplálkozó feketesárga prémesbogár (Trichius fasciatus), valamint a sokpettyes virágbogár (Oxythyrea funesta) több egyedét jegyeztem fel. Az irtásos terület erdőszélén bukkant fel Sambucus nigra virágon egy zöld virágbogár (Gnorimus nobilis), mely inkább hegyvidéki területekre jellemző, de ott is gyér előfordulású faj.

Hegyi száraz rét jellegű (Agrostetum tenuis) társulásban a pompás nünüke (Meloe variegatus), valamint a kék nünüke (Meloe violaceus) több példányát figyelhettem meg táplálkozásuk közepette. A vadméhek és dongók pusztulásával ezek az ún. hólyaghúzó bogarak közé sorolt fajok is nagyon megfogyatkoztak. Szintén ebbe a családba tartozik a szalagos hólyaghúzó (Mylabria variabilis) mely inkább a fészkeseken táplálkozva figyelhető meg a területen. Erdőszegélyek, erdei tisztások korhadó farönkjén él többnyire a kéreg alatt, két igen tetszetős küllemű vöröses színezetű pattanóbogár (Elateridae) a vérvörös pattanóbogár (Ampedus sanguineus) és az Ampedus pomorum, melyek ragadozó életmódúak, lombos és tűlevelű erdőkben egyaránt előfordulnak.

A terület mikroklimatikus viszonyai: párás, nedves levegő, a közeli hegyek révén gyakori csapadék kedveztek a nagy Carabusoknak. A vidéken az aranypettyes futrinka (Carabus hortensis) a kék futrinka (Carabus violaceus) a bőrfutrinka (Carabus coriaceus) és a ragyás futrinka (Carabus intricatus) található meg.

A Magyarországon közel 120 fajt számláló díszbogárcsalád (Buprestidae) jó néhány faja előfordul a Madaras-erdőben. Kecskefűz-levélbogár (Trachys minuta) a területen gyakori. Parányi díszbogár (Habrolama nana) viszont ritkább a területen. A ragyogó díszbogár (Anthaxia nitidula) számosabb az előző fajnál, erdőszéli tisztásokon, főleg sárgavirágú fészkeseken gyakori. A cickafark-diszbogár (Anthaxia millefolii) napfényes időben, inkább nyíltabb fekvésű helyeken, névadó növényén található, nem gyakori. Főleg erdeifenyvesekkel szegélyezett tisztásokon, fűben levő rönkön, tuskókon napozik a fekete díszbogár (Anthaxia quadripunctata). A többi fajtól eltérően ez a hegyvidéki területekre jellemző. Ugyancsak az erdeifenyves melletti biotópban él a kékesfekete díszbogár (Buprestis rustica), ennek is a rezes színű változata. Nedvesebb erdőszegélyek mentén ritka a katang-díszbogár (Anthaxia cichorii) száraz ágakon, vagy élénkszínű fészkeseken táplálkozva. Főleg száradó tölgyeken fordul elő az itt közönségesnek számító kétpettyes díszbogár (Agrilus biguttatus), alacsonyabb, napsütötte lombkoronai régióban, leveleken sütkérezve figyelhető meg.

A tornaszentjakabi Madaras-erdőnek ilyen rövid tartalmú bejárása is gazdag és változatos rovarvilágot mutatott, mely hűen tükrözi a terület viszonylagos háborítatlanságát, változatos és sokrétű élőhelyekben való bővelkedését. További kutatások során biztosan előkerülnek még számottevő eredményt jelentő adatok, melyek gazdagítják a hazai faunáról eddigi ismereteinket.